

Problemer med landsbyvidens overholdelse i det 17. århundrede

Af H. K. Kristensen

Det kunne være vanskeligt nok at få en vide oprettet, at få de enkelte paragraffer og deres straffebestemmelser vedtaget, men der kunne også være vanskeligheder med at få bestemmelserne overholdt og få overtræderne til at betale mulktene; og pantede bymændene vedkommende, kunne det også have sine besværligheder. Det var ikke godt for fællesskabet i landsbyen, om der var en myndig grande med stejle meninger og særpræget retsopfattelse, eller der måske var en udpræget krakiler. Vi vil nævne et par eksempler.

Den 14. april 1657 tog kronens delefoged i Skast herred Niels Lauridsen i Tranberg på lensmandens vegne et vidne på herredstinget. Det gik ud på, »at *Niels Nielsen i Roest (Rovst, Grimstrup sogn)* vidnede for dem med oprakt finger og ed efter recessen, at Jens Staffensen i Roest er en ond (ere) hegnes mand end nogen andre der i byen med hans svin, og først nogen ville lade dem skrive, da var det ikkun af had og avind, og havde forne Niels Nielsen boet udi Roest på det 8. år, da har forne Jens Staffensen holden særhjord¹ med hans kreter udi Roest enge, både høst og vår, desligeste har også forne Jens Staffensen forgangen sommer til slet i Roest enge imod vide og vedtægt, såvel som også udgangen, at skære uden menige granders samtykke udi en tægte efter en anden og hver foruden grandernes samtykke, og ikke han ville opgrøbe² for hans enge, som andre grander gjorde, at deres kreatur kunne gå på gaden uden engenes skade, og ikke holden vide og vedtægt forgangen sommer som andre grander der i byen. Og er forne Jens Staffensen en meget trættekær mand, som vil gerne trætte og indvikle andre i kiv og trætte. Iligemåde haver også

forne Jens Staffensen i nogle år slagen græs i deres mose imod videbrev. – Desligeste vond Peder Nielsen i Roest og Knud Nielsen ibidem med lige svoren ed og oprakt finger efter recessen, at Jens Staffensen i Roest var ikke en værre hegnes mand end som Niels Nielsen eller de andre. – Og tilspurgte borgmester Staffen Nielsen i Varde³ på lensmandens vegne Jep Christensen i Roest til, om han kunne med en god samvittighed benægte, at det var ham ikke fuld vitterligt, at Jens Staffensen i Roest jo er pantet, for han ikke haver holden vide og vedtægt med andre grander der i byen efter videbrevs indhold. Da svarede forne Jep Christensen og vandt (vidnede) med sin oprakte finger og ed, at det kan vel være muligt, at Jens Staffensen kan være pantet en sinde for en havreager, om han var pantet tiere, vidste han ikke. Ydermere vidnede forne Peder Nielsen, at det var ham også vitterligt, at Jens Staffensen var pantet for den halve havreager, han høstede førend de andre. Iligemåde vond Hans Hansen i Roest, Hans Tonnesen, Thomas Clausen, Niels Madsen og Jørgen Knudsen i retten med oprakt finger og ed, at Jens Staffensen i Roest var ikke en værre hegnes mand som de andre, men høstede den havreager før de andre og blev pantet derfor, at han ikke holdt vide og vedtægt.« – Andre vidnede det samme, og Jens Staffensen stod til vedermålsting med borgmesteren og Niels Nielsen.

For øvrigt kom der et lille efterspil, idet Niels Nielsen tog et vidne på, at Jens Staffensen stod her i dag og talte med borgmester Staffen Nielsen og sagde: »I haver ladet Eder forføre af Niels Nielsen med løgn og skalkhed!« Alle tre stod til vedermålsting, da dette vidne blev taget beskrevet.

Jeg har ikke fundet mere i tingbogen om denne sag, så den er vel ordnet i mindelighed.

Lifstrup i V. Nebel sogn var en lille landsby på kun 4 gårde, men som andre byer havde den sin vide. En af granderne, Jens Clausen, rettede sig imidlertid ikke efter alle dens bestemmelser. »Imod byens vide og menige granders samtykke havde han slagen i hans enge« – altså før, det var vedtaget på grandestævne. Han skulle da betale den bøde, der var fastsat i viden. Han betalte ikke. Det var så at sige en fast bestemmelse i enhver landsbyvide, at sådanne modvillige derefter skulle ud-

pantes. 26. juni 1657 samledes de øvrige bymænd for at pante. De gik altså ind i Clausens gård og pantede en trævogn med lejrer og vognkurv⁴. Vognen stillede de hos en af bymændene. Det skete en fredag, men om søndagen var vognen borte. »Efter bymændenes begæring« gav de tre bymænd sig til at lede efter vognen og fandt den snart i Jens Clausens gård. 1. gang, de så den, stod hestene for vognen, 2. gang var Clausen i færd med at smøre den; men han betalte stadigvæk ikke.

En lille måned senere havde bymændene sammen med husbonden Sofie Staverskov, Øllufgård, sagen for på herredstinget, hvor der ikke faldt nogen afgørelse. – Man fik snart andet at tænke på. Inden en måned var gået, væltede Carl Gustavs tropper ind over egnen. En frygtelig krigstilstand var begyndt. Måske er der blevet forlig med Jens Clausen, eller man har opgivet det hele. Sagen gjorde i hvert fald ikke videre afbræk i Jens Clausens anseelse. I ugerne lige før krigen udtog lensmanden efter kongens ordre to pantemænd i hvert sogn. Sagen var nemlig den, at mange, der var udskrevet som soldater, ikke var mødt til mønstring »og i andre måder«. Derfor skulle pantemændene udpante disse. Hertil valgte lensmanden Jens Clausen som den ene for V. Nebel sogn. Den anden var Jacob Svendsen.

Kilde

Skast herreds tingbog 1657 14/4, 21/7, 28/7.

Noter

- 1) Særhjord = særskilt hjord, adskilt fra byens i fællesskab græssende kvæg. I almindelighed skulle hver lade sine dyr vogte af byhyrden og være med til at føde og lønne ham.
- 2) Opgørbe = holde grøfterne i orden ved oprensning.
- 3) Borgmester Staffen Nielsen var Riberhus lens ridefoged.
- 4) Trævognen havde ingen ringe om hjulene. Lejrer var sider af vognkassen, hver bestående af en stang øverst og en nederst, forbundet med tre opstandere og tynde tremmer.

H. K. Kristensen, født 1895, pensioneret førstelærer, Dybdalsvej 16, Varde. Har været medudgiver af nogle bøger for folkeskolen og dels skrevet, dels udgivet eller redigeret en del lokalhistoriske arbejder. (Udf. bibliografi i F.R.A. 1975. Red.).